

Modernin arkkitehtuurin suojeleminen

Jean-Yves Andrieux ja Fabienne Chevallier (toim.): La réception de l'architecture du Mouvement moderne: Image, usage, héritage. Septième conférence internationale de DOCOMOMO/The Reception of Architecture of the Modern Movement: Image, Usage, Heritage. Seventh International DOCOMOMO Conference. Paris 16–19.9.2002. Publications de l'Université de Saint-Etienne, 2005. 477 s.

■ Uusin tulokas rakennussuojelun kohteeksi on moderni arkkitehtuuri, jota on purettu siinä missä muutakin ”vanhentunutta” rakennuskantaa, eikä sen erityisyyttä ole korjauksissa ja muutostöissä useinkaan kunnioitettu. Modernin arkkitehtuurin kohtalo ei ole ollut sen kummempi kuin sitä vanhempien historiallisten aikakausien rakennusten.

Modernin ajan arkkitehtuurin suojelukysymykset koskettavat Suomea, sillä suhteellisesti suurempi osa suomalaisesta rakennuskannasta on peräisin ensimmäisen maailmansodan jälkeiseltä ajalta kuin useimpien Euroopan maiden. Suomalainen rakennussuojelu on hyötynyt kansainvälistymisestä, kuten osallistumisesta vaikkapa UNESCO:n maailmanperintökohteiden luettelointiin. Kansainvälinen ver-

kostoituminen on ainakin kohottanut rakennussuojelun imagoa poliittisten päättäjien ja yleisön silmissä. Siten on ymmärrettävää, että Suomessa on myös osoitettu kiinnostusta modernin rakennusperinnön säilyttämiseen, dokumentointiin ja konservointiin erikoistuneen järjestön toimintaan. Järjestön virallinen nimi on *International Working-Party for Documentation and Conservation of Buildings, Sites and Neighbourhoods of the Modern Movement* eli lyhennettynä DOCOMOMO.¹

DOCOMOMO:n sihteeri, Wessel de Jonge tekee selkoa järjestön synnystä ja vakiintumisesta käsillä olevassa konferenssiraportissa, joka on koottu 2002 pidetyn DOCOMOMO:n seitsemännen konferenssin esitelmistä. Eri puolilla maailmaa toimivien asiantuntijoiden spontaani liikehdintä modernin arkkitehtuurin suojelemiseksi johti DOCOMOMO:n perustavaan kokoukseen Hollannissa Eindhovenin teknillisessä yliopistossa 1990.² Järjestö on julkaisujensa kautta tukenut modernin arkkitehtuurin tutkimusta ja konferensseissaan koonnut tutkijoita ja rakennussuojeluväkeä keskustelemaan sen suojeluproblematiikasta. Painostusryhmänä DOCOMOMO on luonut suhteet UNESCO:n Maailmanperintökeskukseen tarkoituksella laajentaa keskuksen kiinnostusta teollisen aikakauden kohteisiin ja saada niitä UNESCO:n maail-

1. Laura Tuominen (1002) *1900-luvun rakennusperintö. Luettelointi- ja suojelukysymyksiä*, Ympäristöministeriön kaavoitus- ja rakennusosaston selvitys, 8, 75.

2. Ks. myös Tuominen (1992) 75.

manperintöluetteloon. DOCOMOMO suuntautuu yhteistyöhön myös ICOMOS:n (International Council of Monuments and Sites) ja TICCIH:n (International Committee for the Conservation of Industrial Heritage) kanssa. Nämä ovat arvovaltaisia kansainvälisiä organisaatioita, jotka eri maiden asianomaisten ministeriöiden suojeluksessa yhdistävät rakennus- ja monumenttisuojelun viranomaisia. Niihin verrattuna DOCOMOMO on heterogeeninen ja epävirallinen. Sen yksittäisillä jäsenillä voi olla arvovaltaa, ja sen konferenssiin voi osallistua rakennussuojelun virkakuntaa, mutta järjestönä se ei toimi valtioidustuksen periaatteella.

Yhteistyö Maailmanperintökeskuksen kanssa on jo tuottanut tulosta. Maailmanperintöluetteloon on alettu hyväksyä modernin eli teollisen aikakauden rakennuskohteita, ilmeisesti juuri DOCOMOMO:n aktiivisuuden ansiosta. Länsimaisesta näkökulmasta katsottuna moderni arkkitehtuuri on maailmanperintöluettelossa aliedustettua määräänsä nähden, mitä konferenssiin osallistunut maailmanperintökeskuksen johtaja Francesco Bandarin valittaa, mutta mikään automaatti määrällinen suhde ei tietenkään voi olla. Vaikka rakennussuojelun motivoinnissa on tavallista puhua kohteen ”edustavuudesta”, jolloin se implisiittisesti vertautuu johonkin laajempaan rakennusten ryhmään, jokainen kohde edustaa viime kädessä uniikkia itseään ja omaa paikkaansa maantieteellisesti, topografiisesti, sosiaalisesti ja historiallisesti.

Periaatteessa merkittävämpi aliedustuksen probleema syntyy, kun ajatellaan, että kaikkien aikakausien arkkitehtuurista juuri modernin, teollisen ajan rakennukset edustavat kolonialistista ja imperialistista länsimaista kulttuuria. Pitäisikö UNESCO:n maailmanperintöluettelonkin koostumuksellaan osoittaa länsimaisen tuotantopohjan ja arvomaailman ylivoimaa suhteessa esiteollisiin kulttuureihin? Teollisen ajan arkkitehtuuri on nykyisin osa maailmanlaajuisista historiallista prosessia. Sen pois jättäminen rakennussuojelun piiristä osoitaisi, että ajatellaan historian prosesseissa tapahtuneen katkoksen. Ironista kyllä, juuri tällaista katkosta monet modernistit aikoinaan kuvittelivat olevansa aikaansaamassa.

Länsimainen ylivalta koskee myös arkkitehtien, ei vain teosten julkisuutta. Mm. Hannah Le Roux, eteläafrikkalainen arkkitehti ja Witwatersrandin yliopiston lehtori käsittelee modernin arkkitehtuurin vastaanottoa ammattilehdistössä. Modernia arkkitehtuuria alkoi 1940–50-luvulla ilmestyä tuolloisiin brittiläisiin siirtomaihin, Kultarannikolle ja Nigeriaan suunnittelijoina aluksi emämaan arkkitehdit. Ensimmäiset paikalliset arkkitehdit saivat koulutuksensa länsimaissa 1950-luvulla. Niin kauan kuin kyseiset maat olivat kolonioita, niiden arkkitehtuurista raportoitiin brittien ammattilehdissä eli ne kuuluivat osana siihen ammattidiskurssiin, jonka keskus oli Lontoo. Kun maat 1960-luvulla itsenäistyivät, niiden arkkitehtuuri ja arkkitehdit menettivät jalansijansa arkkitehtuurilehdistössä, mikä koski

sekä Afrikkaan muuttaneita brittiarkkitehteja että heidän afrikkalaista syntyperää olevia kollegojaan.

DOCOMOMO:n perustajat ovat olleet erityisen kiinnostuneita modernismin ns. avant-garden suojelusta. Perustamiskonferenssin jälkeen kritiikkiä on tullut liian ahtaasta modernismin tyyllillisestä määrittelystä. Dokumentointi- ja suojelutoimenpiteet eivät niin ollen koskisi kuin hyvin pientä osaa 1900-luvun rakennuskannasta, joka kokonaisuudessaan ei todellakaan ole tyyllillisesti yhtenäistä ja jossa esiintyy myös kansainvälisen avant-garden eli ”Modern Movementin” vastaisia liikkeitä.³ DOCOMOMO:n uskottavuus rakennussuojelua maailmanlaajuisesti ajavana organisaationa on vaatinut mm. modernismikäsitteiden tarkistusta. Seitsemännen konferenssin teema, modernin arkkitehtuurin reseptio sisältää mm. niiden myyttien kriittisen tarkastelun, joita modernismin ympärille on kehitetty. Julkaisun toinen toimittaja, Ranskan DOCOMOMO:n puheenjohtaja Fabienne Chevallier ottaa avausesitelmässään kantaa tähän kysymyseen. Poliittiset, sosiaaliset ja tekniset kysymykset ovat modernissa arkkitehtuurissa keskeisiä. Rakennusprojektin yhteiskunnallisen merkittävyyden kannalta suunnittelijan nimekkyyks on toisarvoista. Yleinen mielenkiinto ei ole kohdistunut modernin ajan rakentamiseen arkkitehtuurina, vaan esimerkiksi osana poliittista, asuntotuotantoa koskevana debattina tai joukkotiedotusvä-

3. Tuominen (1992) 75.

lineissä uutisoitujen tapahtumien kehyyksensä.

Modernin eetokseen kuuluu historian kieltäminen, ja arkkitehtuurin modernismin esitaistelijat – myöhäismodernisteista puhumattakaan – aloittivat suunnittelun mieluiten tyhjältä pöydältä ja rakentamisen tontilta, joka oli tasattu entisen jäljiltä. Historian ironiaa on, että modernia arkkitehtuuria nyt vuorostaan vaaditaan suojeltavaksi. Käsillä olevassa konferenssijulkaisussa Isabelle Chesneau, arkkitehti ja École d'Architecture de Paris-Val-de-Seinen opettaja keskittyy esitelmässään tarkastelemaan moderniin arkkitehtuuriin sisäänrakennettua käytökeltävöitymistä (obsolescence). Kysymyksessä on tilallisen muodon ja sosiaalisten käytäntöjen välinen yhteensovittamattomuus, joka vie juuri modernin arkkitehtuurin kohdalla siihen, että rakennus jo noin 15 vuotta rakentamisensa jälkeen koetaan vanhentuneeksi, usein myös purkukypsäksi. Vanhentuminen nähdään seurauksena tilallisesta taantumuksesta. Arkkitehtonisen tilan katsotaan muuttuvan suhteessa muuhun muutokseen. Modernilla rakennuksella ei siten ole menneisyyttä eikä se liioin määrää tulevaisuutta samassa mielessä kuin traditionaalinen rakennus, jolla on identiteetti nimenomaan rakennuksena.

Tämä teoreettinen sanoma konkretisoituu esimerkiksi J. J. P. Oudin tunnetuimmassa sosiaalisen asuntotuotannon kohteessa, Rotterdam-Oud-Mathenessen ”Valkoisessa kylässä”, joka alankomaalaisen rakennuskonservoinnin tutki-

jan ja Maastrichtin yliopiston kulttuuriperintötieteen professorin Marieke Kuipersin mukaan 25 vuoden asumiskäytön jälkeen purettiin maan tasalle. Kuipers esittää modernin asutokompleksin vaihtoehtoisena kohtalona joutumisen kaikkien konservoinnin kansainvälisesti julistettujen pyhien periaatteiden vastaisen raskaan saneerauksen kohteeksi, jotta aikoinaan vaatimattomat asunnot olisivat markkinoitavissa nykyajan mukavuuksia vaativille asukkaille.

Chesneaun prochesneau mukaan modernin arkkitehtuurin suunnittelijat ja rakennuttajat uskovat uuden rakennuksen ennakoivan käyttöä, ja tässä suhteessa se eroaa traditionaalisesta rakennuksesta, jonka tilat ovat käytön suhteen avoimia. Normatiivisena ja manipuloivana moderni ajattelu on kuitenkin voimaton tulevaisuuden suhteen. Traditionaalisen rakennuksen ”väljyys” vastustaa paremmin käyttökeltävöitymistä vanhenemista.

Itävaltalainen taidehistorioitsija Inge Podbrecky kiinnittää huomiota modernismin rakennussuojelun ristiriitaiseen piirteeseen. Modernistien tavoite oli poistaa taide arkkitehtuurista, mikä ei estänyt heitä korostamasta arkkitehtia taiteilijana. Podbrecky mainitsee mm. Adolf Loosin, jolla on tässä modernistiarkkitehtien itsetehostuksen projektissa edelläkävijän maine. Arkkitehtuurin suurten mestareiden legendaperinne on kuitenkin erinomaisesti palvellut heidän teostensa suojelua. Tunnettu suunnittelijanimi näyttää olevan modernin arkkitehtuurin tehokkain suojalipi, vaikka

arkkitehdin nimeen vetoaminen hämärtääkin rakennusten yhteiskunnallisia, poliittisia, taloudellisia ja teknisiä suhteita ja tuntuu nykyisin jo sangen kunnialtomalta tavalta perustella rakennussuojelua.

Anja Kervanto Nevanlinna käsittelee ajatusta, joka asettaa autenttiseksi tuotteeksi ja suojelun lähtökohdaksi ns. alkuperäisen teoksen. Siinä korostetaan arkkitehtuurin sisäisiä (arkkitehtonisia) piirteitä ja vaaditaan arkkitehdin ammatilliselle reseptitavalle rakennussuojelun hegemoniaa. Pysähtynyttä alkuperäisyyttä rakentava tulkinta mitätöi rakennuksen historian, jonka aikana käyttäjäkunta, sekin ajan funktiona jatkuvasti uusiutuva, antaa rakennusta käyttäessään, huoltaessaan ja uudistaessaan sille uusia merkityksiä. Säilyttäminen merkitsee, että prosessin toivotaan jatkuvan ja että rakennukseen jää jotakin eri aikojen käyttäjistä. Rakennussuojelussa tuleekin kysyä: kenelle rakennusta säilytetään? Nevanlinnan esimerkkinä on Aallon Viipurin kirjaston suojelu- ja restaurointikampanja. Se pyrkii tekemään Aallon kirjastorakennuksesta suomalaisen modernismin pyhäinjäännöstä maaperälle, jossa rakennusten käytön ja suojelun hallinnan pitäisi kuulua sen nykyiselle asujaimistolle eikä länsimaisen arkkitehtuurin modernismin identiteettiä ja Aalto-kulttia sisäisin kriteerein rakentaville ”suojelijoille”.

DOCOMOMO:n seitsemännen konferenssin esitelmöitsijät tulevat 24 maasta ympäri maailmaa. Hämmästyttävästi heidän joukossaan ei ole yhtäkään saksalaista, vaikka Saksa

kuuluu ”modernin liikkeen” keskieuropalaiseen ytimeen. Konferenssiraportin päättää modernismin suojelun periaatteita käsittelevät esitelmät, joissa mm. UNESCO:n maailmanperintökeskuksen ja ICOMOS:n edustajat ilmaisevat järjestöjen kannatuksen modernin arkkitehtuuriperinnön suojelun tavoitteille. ICOMOS:n Jukka Jokilehto selostaa prosessia, jonka tuloksena kohde voi päästä maailmanperintöluetteloon. Jokilehdon puheenvuorossa on huomion arvoista painokkuus, jolla hän tuo esiin tutkimustiedon välttämättömyyden. Tutkimusta tarvitaan kohteiden identifioinnissa ja suojelutarpeen perustelemisessa.

Maailmanperintökeskuksen

johtaja Bandarin viittaa 2001 laadittuun perintökeskuksen, ICOMOS:n ja DOCOMOMO:n yhteiseen ohjelmaan, joka tähtää 1800–1900-luvun rakennusperinnön tunnistamiseen, dokumentointiin ja tunnetuksi tekemiseen, jolla projektilla on myös Euroopan neuvoston periaatteellinen tuki. UNESCO:n globaalistrategia tukee erityisesti modernin kulttuuriperinnön edustuksen parantamista, mieluiten Euroopan ulkopuolisissa maissa. Strategian puitteissa on tarjolla asiantuntijapua valtio-osapuolille, joille luettelointiesitysten tekeminen kuuluu. Maailmanperintökomitea käyttää päätöksenteossään nimenomaan sille kohteiden perusteluissa esitettyä tietoa.

Bandarin mainitsee myös kysymyksiä, joihin mm. konferenssin keskustelujen toivotaan antavan selvennystä. Tärkeintä on saavuttaa yhteisymmärrys modernin rakennusperinnön erityispiirteistä, erityisesti mitä tulee vakavasti uhanalaisiin kaupunkikonkaisuuksiin, teema jota korostetaan konferenssin muissakin päätösesitelmissä. Menetelmällisiin kysymyksiin on kehitettävä ratkaisuja: miten kohteet tunnistetaan, valitaan ja miten niiden suojelua oikeutetaan? Maailmanperintöluetteloon hyväksymisen kriteerejä on modernin kohdalla erityisesti pohdittava.

Eeva Maija Viljo

Kirjoittajat

■ Olavi K. Fält on Oulun yliopiston yleisen historian professori.

Pekka Harttila on helsinkiläinen suurlähettiläs ja varatuomari.

Tapio Hämynen on Joensuun yliopiston Suomen historian professori.

Seija Jalagin on filosofian tohtori ja toimii lehtorina Oulun yliopiston historian laitoksessa.

Maijastina Kahlos on Helsingin yliopiston latinan kielen ja Rooman kirjallisuuden dosentti.

Maiju Lehmijoki-Gardner on Helsingin yliopiston kirkkohistorian dosentti.

Pirkko Leino-Kaukiainen on Helsingin ja Tampereen yliopistojen Suomen historian dosentti. Hän on Hiidenkiven päätoimittaja.

Pauli Kettunen on Helsingin yliopiston poliittisen historian professori.

Antti Kujala on Helsingin yli-

opiston Suomen ja Venäjän historian dosentti.

Hanna Kuusi on valtiotieteiden tohtori. Hän toimii projektisuunnittelijana Helsingin yliopistossa.

Simo Muir on filosofian tohtori. Hän toimii tutkijana Helsingin yliopiston Aasian ja Afrikan kielten ja kulttuurien laitoksessa.

Markus Mertaniemi on filosofian lisensiaatti. Hän toimii tutkijana Oulun yliopiston historian laitoksessa.

Janken Myrdal on Ruotsin maatalousyliopiston (Upsala) professori.

Ilkka Mäkinen on Tampereen yliopiston kirjastohistorian dosentti.

Oili Pulkkinen on Suomen Akatemian tutkijatohtori Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksessa.

Viljo Rasila on Tampereen yliopiston Suomen historian professori emeritus.

Ludvig Steindorff on Kielin yliopiston historian professori.

Ingrid Söderlind on filosofian tohtori ja Linköpingin yliopiston sosionomian lehtori.

Pilvi Torsti toimii poliittisen historian tutkijatohtorina Helsingin yliopistossa.

Pasi Tuunainen toimii lehtorina Joensuun yliopiston historian oppiaineryhmässä. Hän on Oulun yliopiston sotahistorian dosentti.

Heli Valtonen toimii tutkijatohtorina Jyväskylän yliopiston historian ja etnologian laitoksessa.

Erkki Vettenniemi on jväskyläläinen valtiotieteiden tohtori.

Eeva Maija Viljo on Turun yliopiston taidehistorian professori emerita.

Ann-Catrin Östman on filosofian tohtori. Hän toimii yliopistonlehtorina Åbo Akademiassa.